

Llegir el plor

per **Montse Colilles**

Psicòloga i cofundadora del Centre Vincles.

Resum

Com a professional que treballo amb mares i nadons des del marc psicoanalític he pogut observar com es construeixen els processos de filiació i se'm plantegen moltes preguntes:

Què demana un nen quan plora? Què hi ha darrera la demanda de ser alimentat? I darrera la de deixar-se alimentar?

Què li passa a una dona quan és mare? Com ho fa cada dona per fer-se seu aquell nen? Quines ambivalències apareixen en relació a ser dona i mare?

Aquest article¹ intenta respondre aquestes preguntes i obrir nous interrogants a partir del treball de grups de pre i post part al Centre Vincles².

La demanda i el desig

En la meua pràctica veig les dones que venen al Centre Vincles amb els seus nadons nou nats i tinc la possibilitat de veure el procés que es produeix per a que aquell "nadó" que a l' inici és un organisme que plora, embruta el bolquer, dorm i menja, es vagi transformant per la mare en un nen "inquiet" o "tranquil", en un nen que "s'assembla al seu pare" o "és ben diferent del seu germà"... Com és produeix aquest procés per esdevenir subjecte en el qual tots els humans estem sotmesos?

També puc observar com cada dona es fa present pel seu fill, com cada mare interpreta aquell plor que a l'inici és indiferenciat, plor que molt aviat fa preguntar més enllà de les necessitats vitals i que podríem dir que es transforma en: què vol el meu fill de mi?

El nadó és immadur, indefens, dependent i no parla, però te altres maneres de dir el que li passa: agafant-se o no al pit, fent o no fent caca, dormint o no dormint etc... El nen ve amb el discurs que el fa existir, sigui quin sigui, però el nen pot dir sí o dir no a les demandes de l'Altre. Cal que hi hagi un Altre que se n'ocupi, algú que li posi un nom, que li doni un lloc i que el faci viure³.

El nadó no pot dir-nos el que vol, el que li passa; això fa encara més imperativa la seva exigència quan plora perquè la mare no sap què li passa. Això fa que només en l'alienació a l'Altre, la mare en un inici, podrà en segon terme separar-se com a subjecte independent i preguntar-se: qui sóc jo per l'altre?

Què li passa al nen quan plora? És només una necessitat vital concreta? O bé es tracta de que algú interpreti el seu plor dient el que li passa i que això doni significació a aquell plor indiferenciat de l'inici? Podríem dir que es tracta d'una lectura?

Si només es tracta d'unes necessitats vitals: la gana, el son, fer caca i pipi,... si es tractés de l'instint: per què en les primeres setmanes de vida moltes dones tenen dificultats amb l'alimentació de llurs fills? Si existís l'instint, si es tractés de "lo natural!" seria molt fàcil tenir cura d'un nadó. I en canvi no ho és.

Què és el nen en la constitució psíquica de la mare? acollir el cos del nen i tenir-ne cura no és fer de mare!, més enllà de les cures i atencions que necessita un nen hi ha d'haver una transmissió que té a veure amb el "desig de viure".

La mare llegeix el que li passa al nen quan diu: "deu tenir gana", o "ha de fer un rot", o "segur que te son" i el nen respon a les interpretacions de la mare i de les altres persones que l'envolten: agafant-se o no al pit, seguint plorant, adormint-se o quedant-se despert.

Llegir al nadó vol dir "interpretar" la seva conducta, un nadó no parla amb paraules, però parla amb el seu plor, els seus moviments, les seves tensions i distensions corporals, en la seva regulació digestiva, etc... Com es fa aquesta lectura? Hi ha una única interpretació d'allò que li passa al nen?

La mare només pot interpretar posant d'ella mateixa. Què pensa ella que li passa? I en aquesta interpretació hi estaran els seus ideals i la seva història. No es

tracta doncs de la bona interpretació, cal que la mare interpreti per a que el desig no sigui anònim.

Parteixo de la base que el nadó no té un pla de conducta i la mare no té un instint que li permeti actuar de la mateixa manera. El nadó no ofereix un text acabat i tancat que requereix d'una lectura lineal. Cada adult que s'ocupa del nen pot fer una interpretació diferent del que li passa i això permet que el nen pugui respondre diferent. Però, perquè això passi la mare haurà de donar accés a aquest altre per a que pugui fer una altra interpretació.

Els professionals que treballem amb nens petits no podem perdre de vista que l'accés al nen passa sempre per l'accés a la mare o a l'adult que se'n ocupi, i això és una tasca molt delicada que passa per poder buidar els propis ideals per a poder donar un espai i deixar que la mare pugui mostrar la seva manera d'ocupar-se del nen, sense entrar a jutjar-la. Ocupar-se d'un nadó és una tasca feixuga, no només en relació a les cures bàsiques, sinó per l'esforç de sostenir el nadó en el desig, i això requereix de la interpretació constant. I per a cada dona suposa un procés diferent i particular. Obrir el lloc del nen diferent al nen imaginat és una privació perquè el nen trobi el seu lloc.

Alguns exemples

En aquesta interpretació no n'hi ha prou amb "tenir coneixements", vivim a l'era de la informació i per molts llibres que llegeixin les mares, per moltes webs que consultin a Internet, hi ha alguna cosa que no rutlla, i que han de poder sostenir i construir. Es tracta de "produir un subjecte" i en aquest procés ha de poder circular alguna cosa del desig.

Per exemple: la Berta és psicòloga d'una escola, li agraden molt els nens i explica en el grup de post part que "s'imaginava que ser mare seria fàcil per a ella". En canvi es va trobar amb un nadó que no reconeixia, es trobava adolorida, cansada i sentint-se incapaç d'ocupar-se'n. "Em pensava que seria instintiu..." deia. Va començar a venir a Vincles quan el seu marit va començar a treballar. Ell s'havia reservat les vacances per estar amb el nen i, sort en va tenir perquè ell la va ajudar molt, tot i que a vegades ella se sentia malament de que el nen es pogués calmar millor amb el pare que amb ella. Ara, amb el nen de 2 mesos, pot dir que se sent més capaç i que per molt psicòloga que sigui, mare ho és per primera vegada. . . La mare explica molt bé com hi ha hagut un desfase entre el que ella esperava i el que s'ha trobat a la realitat; no concorda l'ideal amb el real i això l'angoixa. Hi va haver un altre impàs quan va haver de tornar a treballar. Dubtava entre quedar-se a cuidar el nen i reprendre el seu lloc de treball, però reconeixia que quedant-se tot el dia amb el nen s'afeixugava i va creure que tornar a treballar li aniria millor.

La Berta esperava "saber fer" amb el seu fill, "saber fer" com a mare i es troba que no "entén", que no "reconeix què vol el seu fill". El seu malestar té a veure

amb no saber com fer amb el plor del nen que es dirigeix a ella; hi ha un sense sentit donat d'entrada amb el qual ella no hi havia comptat.

Molt sovint, el cos del nen invoca la mare i la mare respon: "em crida a mi", "m'olora a mi", "només s'adorm amb mi", "només es tranquil·litza amb mi"... Però, per sort, l'enigma segueix existint: alguna cosa del nen no encaixa exactament en l'interpretació de la mare, per no quedar enganxat en aquest lloc. Com fer operatiu l'enigma?

Per exemple: La Roser i el Jordi són una parella que venen al centre per a fer la seva preparació al part.

La Roser diu per telèfon que pel Jordi és molt important poder venir a les sessions de preparació i, a l'entrevista es mostra molt implicat en el procés de gestació. Tots dos llegeixen molt en relació a l'embaràs i busquen per Internet els dubtes que tenen... La mare de la Roser va parir en una altra època i en un altre país. Per aquesta dona l'experiència de la maternitat de la seva germana és important i un punt de referència. Pel Jordi és important ser-hi, en tot el procés. Per això, s'ha deixat el mes de vacances per poder estar a casa durant el postpart i vol demanar la baixa paterna que li correspon per llei.

Busquen molta informació referent al part natural i als grups de suport a la lactància materna que existeixen i ho tenen en compte. De fet, en el postpart han demanat a una "monitora del grup ALBA" que vagi a casa seva per assessorar-los i ajudar-los en la lactància...

Durant les festes de Nadal van trucar diverses vegades per parlar amb mi. Qui trucava era ell. En demanava els dubtes i les preguntes que tenien en relació al malestar de la nena. En realitat em trucava quan ja havien parlat amb el pediatra, ja havia vingut la monitora d'ALBA i la Roser ja havia parlat amb la seva germana. Em trucava quan no trobaven la resposta. Com sortir d'aquesta sèrie?

Com poder llegir la demanda des d'un altre lloc? I respondre des d'un altre lloc?

En una de les trucades ell m'explica que estan bé però hi ha algunes tardes que la nena es posa molt nerviosa i plora fins que la Roser la posa al pit. Ja saben que això és bo, però la Roser està una mica aclaparada perquè al final només l'aconsegueix calmar ficant-se-la al llit... "Li donem el Xumet?" em demana el pare? "per què no?", li dic jo, "es que ens han dit que llavors no voldrà mamar"... la Roser diu que millor si pot passar sense, potser jo li donaria però ella és la que ha de decidir", diu el pare... Ella és la que ha de decidir? li dic jo.

Finalment he pogut parlar per telèfon amb ella, diu que volen consultar a un pediatra expert en lactància materna per saber quin és el motiu de la intranquil·litat de la nena a la tarda." Per què fa petar la llengua?" és per això que em fan mal els mugrons i li fa mal la panxa?, Què haig de fer?", diu la mare.

Jo no tinc la resposta i sé que en realitat no és això el que demana...

La Roser comença a sentir-se aclaparada perquè a vegades ja no tranquil·litza la nena posant-se-la al llit. Ha consultat la seva germana, la lliga de la llet, la monitora d'ALBA, el pediatra de la S.S., el pediatra expert en lactància materna i a un osteòpata... Intento que surti d'aquesta sèrie retornant-li les preguntes i no donant-li la resposta.

Per què la poses al llit amb tu?, li demano, "perquè m'han dit que així la tranquil·litzaré", i es tranquil·litza?, li dic jo. "A l'inici sí, però ara no sempre. Es que crec que vol menjar i la veritat es que s'enganxa, joestic aclaparada de tenir-la tot el dia al pit, però m'han dit que li doni a demanda i demana molt sovint"... Sempre que plora és de gana? li dic jo.

Quan ve al postpart em diu "saps que finalment hem decidit donar-li el xumet perquè m'he adonat que no sempre que plora és de gana, per tant, si ja ha mamat, li dono el xumet si això la tranquil·litza!". I la nena està més tranquil·la i jo també. I si fa petar la llengua deu ser perquè la nena és així!, potser no cal donar-li tantes voltes.

La Roser diu que "està buscant la manera de fer, que s'adona de que no es tracta tant del que li diuen que ha de fer, sinó el que ella vol fer."

Per a mi es tracta com pot fer-s'ho, la Roser, per a poder respondre a demanda de la seva filla sense aquest punt d'excés i de patiment que relatava. Quan a la mare li sembla que només ella pot respondre, que només ella pot tranquil·litzar, potser es tracta de qüestionar l'exclusivitat, per a poder alleugerir aquest cansament subjectiu, aquest punt de saturació on no hi ha un punt de buit. Tot està ple de les interpretacions de la mare. És doncs, a través de la mare quan el professional podrà accedir al nen. I això només és possible quan la mare dóna la confiança i pot escoltar altres lectures diferents a la seva. És a dir, podrà passar de "el nen és..." a "jo dic que al nen li passa..." .

El saber: allò instintiu i allò simbòlic

Les mares vénen demanant què li passa al nen però, per a mi hauran d'arribar a preguntar-se què els passa a elles? i això sempre mobilitza les seves interpretacions cap al nen.

Es tracta de donar cabuda a allò que li preocupa a la mare i poder problematitzar-ho i mobilitzar-ho, convidant a interrogar-se en aquell punt precís on no hi ha resposta. En aquell punt precís que toca la veritat de cadascú, el més particular de cadascú. Per això, les receptes no funcionen; per això, si el professional intenta donar resposta, no serveix.

De quin saber es tracta doncs?

El que li passa a un nen quan plora, la mare ho pot saber gràcies al seu instint maternal?

La resposta no la dona el "suposat instint maternal". La meva pràctica em demostra cada vegada més que no es tracta tampoc de "l'instint". Pregunta sinó a una dona o a un home com ha estat el primer encontre amb el seu fill o filla. Les respostes són tan diverses com persones: "com si fos un estrany"; "barreja d'emocions"; "proximitat"; "no és el meu fill"; "no sabia qui era"; "hi havia simbiosi", "el primer fill com un estrany, la segona la vaig viure més lligada a mi"; "instint de protecció", "s'assemblava a mi, va confirmar la meva paternitat"; "enamorament"; "empatia"...

De les paraules de les mares i dels pares se'n desprèn un procés, una mare deia: "en el primer moment no saps ben bé qui és aquell nadó, però te'l vas fent teu, te'l guanyes dia a dia"...

En tot cas, si fos una qüestió instintiva seria d'una altra manera. Aquests pares parlen d'un procés simbòlic que no té res a veure amb l'instint en el sentit de que la filiació no és un procés fixat en l'espècie. Segons l'època i la cultura, aquesta filiació serà d'una manera o d'una altra. El mateix concepte de "família" és una construcció cultural. Els exemples són ben clars en la variabilitat de famílies actuals i en els estudis antropològics.

Unes reflexions

Què va en el què no va? Com fer present l'enigma per la mare sense que això l'angoixi o la paralizzi?

Es tracta de saber-ho tot sobre el nen, què li passa? Què vol?

Què funciona en allò que no funciona?

Obrir el lloc del nen diferent al nen imaginat no és fàcil per la mare, però això permet que el nen trobi el seu lloc.

Conclusions

Què demana el nen quan plora? Fins i tot quan un nen ja parla: el que demana no és el que vol.

El que demana el nen es pot respondre des del saber científic del qual la medicina en pot donar resposta? Ho podem trobar en els llibres de puericultura, de lactància materna o de psicologia?

Jo crec que és un saber que no es troba en els llibres, ni a les webs, ni en la ciència mèdica.

Si fos així, es tractaria d'un saber preparat, llest per a fer servir. A més a més, seria un saber universal vàlid per a tothom. Qui no seguís la teoria quedaria fora com un cas desviat.

El que li ofereixo a cada dona és un espai en el grup on pugui parlar del que li passa a ella. Què pugui venir demanant què li passa al nen per a poder dir què li passa a ella? perquè la mare només pot interpretar posant d'ella mateixa. Què pensa ella que li passa? I en aquesta interpretació hi haurà els seus ideals i la seva història. No

es tracta doncs de la "bona interpretació", cal que la mare interpreti per a que el desig no sigui anònim. I per això no es tracta de rectificar les mares. Però, quan la mare pot situar que està parlant d'ella, això vol dir que mobilitza la interpretació cap al nen. Per això, es podria posar en dubte el funcionament de la màquina d'interpretar el plor del nadó que és a la venda actualment. És una màquina que parteix d'una idea de la lectura que té a veure amb un saber genèric, "saber mort", que ha de servir per a tots els nens. No és possible que una màquina pugui respondre a l'enigma de què li passa a cadascun dels nens quan plora.

L'únic que puc dir és que l'experiència amb mares i nadons em confirma que no hi ha un "Vincle satisfactori", ni "una bona manera de vincular-se", sinó la relació entre la demanda i el desig de cada mare amb cada fill, i això no és automàtic, ni la ciència en té la resposta.

Per tant, llegir el plor del nadó requereix d'una lectura particular que sempre ha de veure amb un mateix i que va més enllà de comprendre. No és un saber mort que es troba als llibres sinó un saber que construeix cadascú de forma particular.

Cada home i cada dona ha d'inventar com fer de pare i de mare, podríem dir que són dos rols que s'institueixen sobre un buit. Els professionals que treballem amb pares tenim la il·lusió, a vegades, que podem donar orientacions concretes, quan en realitat cadascú ha d'inventar la seva manera. Es tracta doncs d'un saber que es construeix, i que és particular en cada cas. Per això no és automàtic, ni és fàcil, i només es pot significar "après coup", no es pot "saber per avançat". És per això que no m'agrada utilitzar el terme "escola de pares", perquè crec que no es tracta d'un aprenentatge, sinó que hom s'ha de construir com a pare i mare.

La dificultat de la maternitat i la paternitat és que no hi ha una resposta certa; cadascú ha de fer una aposta valenta per a dir: "té gana, o té són" i sostenir el que s'ha enunciat.

La dificultat pels professionals que acompanyem aquest procés és poder "no dir" el que han de fer, sota l'ideal moralitzant de cadascú, sota allò "suposadament correcte o incorrecte", sota la suposició de que hi ha una bona manera de vincular-se. I en relació als nens que atenem no podem oblidar que hi haurà quelcom de la relació que té a veure amb els seus vincles primaris, amb la transmissió de les generacions, i quelcom que s'actualitza del vincle en cada encontre del nen amb un altre.

Introdueixo doncs la dimensió del lector; només podem llegir posant de nosaltres mateixos. I això implica necessàriament una posició ètica. Des d'on llegeix cadascú?

NOTES

1 Basat en una presentació feta el febrer de 2005 al grup d'investigació de Psicoanàlisi i pedagogia a la secció Clínica de l'Institut del Camp Freudià de Barcelona.

2 Vincles és un centre, d'àmbit privat, on es treballa a l'entorn de la gestació, la maternitat i primera infància.

3 TIZIO H. Introducció. "Les lleis de l'univers infantil" 1995 Barcelona Eolia.

BROUSE, M. H.: *Ser Mujer, ser madre.* Notas Freudianas.

CALVET, R.M.: *Entrevista.* Revista ACAP.

CARBONELL, N.: *La dona que no existeix,* Vic: Eumo Editorial, 2003.

CASTÉ, H.: "La nostalgia de la falta en tener", *Cuadernos de psicoanálisis*, 10.

DE CIACCIA, A.: *El niño, la familia y el inconsciente,* Barcelona: Ed. Eolia, 1997.

ESTRELLA, N.: "Paternidad y Maternidad", *Revista L'Interrogant*, 1. Fundació Nou Barris per a la Salut Mental.

FREUD S.: *La feminitat* (Vol.XXII), Amorrortu Editores, 1932-1936.

GRIFOLL, C.: Maternidad, un deseo oculto", *Revista L'Interrogant*, 2. Barcelona: Fundació Nou Barris per a la Salut Mental, 1999.

MILLER, J. A.: "El niño entre la mujer y la madre", *Revista Carretel*, 1, 1998.

NAROTZKY, S.: "La mujer de la madre y otras figuras del padre". En TUBERT, S.: *Figuras del padre*, Madrid: Ediciones Càtedra, 1997.

LACAN, J.: "La familia", *Enciclopedia Française.* Ed. A. de Monzie- Ed. Argonauta, 1978.

LACAN, J.: *Dos notas sobre el niño. Intervenciones y textos,* Editorial Manantial, 1992.

LAURENT E.: "Parejas de hoy y consecuencias para sus hijos", *Revista Carretel*, 2, 1999.

PASKVAN, E.: "Infancia y familia hoy", *Revista L'Interrogant*, 2, Fundació Nou Barris per a la Salut Mental, 1999.

SOLANO, E.: "Familia y función", *Revista L'Interrogant*, 2. Fundació Nou Barris per a la Salut Mental, 1999.

TIZIO, H.: "La ilusión del todo", *Revista El niño*, 7. CIEN.

TROIANOVSKI, L.: "De la prevención a la responsabilidad. 8ª Jornades d' Atenció Precoç", Barcelona: ACAP, 1999.
